

International JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 24.05.2023
Published /Yayınlanma 31.07.2023
Volume/Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(97),1540-1549

10.5281/zenodo.8200735
Araştırma Makalesi
ISSN: 2459-1149

Dr. Öğr. Üyesi Tunca GÜZELOĞLU

<https://orcid.org/0000-0002-3728-1913>

Fenerbahçe Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi/ İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE

Kent ve Kentleşme Bağlamında Gözetim, Denetim, Disiplin ve Mahremiyet Kavramlarının Kapalı Siteler ve Sosyal Medya Üzerinden İncelenmesi

Study on the Concepts of Surveillance, Control, Discipline and Privacy in the Context of the City and Urbanization through Gated Communities and Social Media

ÖZET

Özel yaşam alanlarımız olan ve çocuklu ailelerin özellikle tercih ettikleri Kapalı/Güvenli siteler bireylerin sürekli gözetlendiği, denetlendiği hatta disiplin altına alındığı mekanlar haline gelmişlerdir. Kent içinde ama kentten ayrı bir yaşamın oluşturulduğu bu sitelerde uygulanan güvenlik önlemleri ve denetlemeleri, birçok düşük güvenli hapishanenin denetim sistemiyle benzerlik göstermektedir.

Yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda, sitenin ana girişinde başlayan kontrol ve denetim, site içindeki tüm kamusal alanlara yayılmıştır. Site içinde yer alan blokların girişleri, kapalı otoparklar ve hatta çöp toplama alanları dahi bu denetime tabiidir ve site sakinlerini sürekli bir gözetim içinde bulundurmaktadır.

Mahremiyet olgusu günümüzde internetin hızla yaygınlaşması ile birlikte anlamını yitirmeye başlamıştır. Özellikle genç neslin yoğun olarak kullandığı Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlar, kamusal alanların yerini almıştır. Her türlü kişisel bilginin paylaşılabilirdiği bu ağlar mahremiyet duygusunu yok etmiştir. Gözetim, denetim ve mahremiyet gibi kavramların kent içinde , özellikle özel alanlarda yaygın bir şekilde istediğimiz dışında kullandığına vurguda bulunulmuştur. Sosyal medya ağlarının yaygınlaşmasıyla birlikte zaten kapalı/güvenlikli sitelerde sıkı bir disiplin içine alınmaya çalışılan kişiler, mahremiyetlerini de kaybederek belirli bir şekilde hareket etmeye ve yaşamaya zorlanmaktadır.

Bu çalışma içeriğinde, kent kapsamında yapılan kapalı sitelerin yaşam koşullarını nasıl şekillendirebildiği gözlemlenmiş ve aynı zamanda internet ortamının bizleri bu alanlar dahilinde nasıl kısıtladığı ve sosyal medya ağlarının kişi mahremiyetini nasıl yok ettiği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gözetim, Mahremiyet, Güvenlikli Siteler.

ABSTRACT

Gated communities, which are our private living spaces and are especially preferred by families with small children, have become places where individuals are constantly watched, supervised, and even disciplined.

The security measures in these communities which are in the city but offer a living style of suburban's, highly similar measures as in minimum security jails. As a result of the observations and examinations, the control and supervision that started at the main entrance of the gated communities spread to all public areas within the site. The entrances of the blocks, the parking garages and even the garbage collection areas are subject to this inspection and keep the residents of these communities under constant surveillance

The concept of privacy has begun to lose its meaning with the rapid spread of the internet today. Social networks such as Facebook and Twitter, which are used extensively by the young generation, have taken the place of public spaces. These networks, where all kinds of personal information can be shared, have destroyed the sense of privacy.

It has been emphasized that concepts such as surveillance, control and privacy are widely used in the city, especially in private areas, against our will. With the spread of social media networks, people who are trying to be disciplined in closed/secure sites are forced to act and live in a certain way by losing their privacy.

In this study, it has been observed "how the closed/guarded communities built within the scope of the city can shape the living conditions" and at the same time, "how the internet environment restricts us within these areas" and "how social media networks destroy personal privacy", is examined.

Keywords: Gated Communities, privacy, surveillance.

1. GİRİŞ

1.1. Gözetim, Denetim ve Disiplin

Genellikle orta ve üst düzey gelir grubuna dahil kişilerin yaşamayı tercih ettikleri, yüksek düzey ve özel güvenlikler tarafından çeşitli güvenlik tedbirleri ile donatılmış, farklı ve özgün bir yaşam olanağı sunan konut alanlarına kapalı siteler olarak tarif edilmektedir (Özgür,2006).

Kapalı/Güvenlikli siteler son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyük bir hızla gelişmekte ve kendini adeta kentten soyutlayan bir yapıyla oluşturulmaktadır. Özellikle İstanbul gibi büyük metropollerde, kamusal alanlardan kopan bu siteler, kendi içlerinde oluşturdukları bir kurgu ile modern bir hapishaneden farksız hale gelmişlerdir.

Bu gibi kapalı sitelerin ana nizamiye kapısından girildiği andan itibaren, büyük bir gözetimin, denetimin ve istemsiz bir disiplinin içine girilmiş olunur. Site dahilinde yaşayan kişilerin aslında gün içinde en rahat hissetmeleri gereken bir ortamdan çıkartılıp, neredeyse her hareketlerinin gözetlenebildiği birer yaşam mekânına dönüşmektedirler.

İstanbul'un hemen her semtinde göze çarpan bu kapalı yaşam mekânlarından biri de Batı Ataşehir ilçesinde bulunan Kentplus Sitesidir ve örnek olarak ele alınmıştır.

Bu sitede yapılan incelemeler sonucunda gözlemlenen, sitenin güvenlikli kapalı bir site olduğu, rahat ve huzurlu bir yaşam alanı sağlıyor gibi görünmesine karşın, insanı rahatsız edebilecek boyutlarda gözetilmesi, denetlenmesi ve hatta içinde yaşan kişileri disiplin altına alıyor olması dikkati çekmiştir.

Kentplus sitesi 3.Etap kısmının vaziyet planı incelendiğinde düşük güvenlikli modern bir Amerikan hapishanesinin vaziyet planıyla benzer olduğu, en azından binaların yerleşim şekli ve ortak yaşam alanlarının konuşlandırılması bakımından birbirlerine benzerlik gösterdikleri Görsel 1 ve 2'de görülmektedir.

Görsel 1: Kentplus Sitesi 3.Etap Vaziyet Planı (http 1)

Görsel 2: Jamesville Hapishanesi / Syracuse, NY Vaziyet Görünüşü (http 2)

Merkezde oluşturulmuş her an göz önünde bulunan ortak yaşam alanının çevresini sarmış binalar, tüm ortak yaşam alanının, iç kısma bakan birimler tarafından rahatlıkla gözetlenebilecek şekilde tasarlanmıştır. Aynı durum günümüzün modern hapishaneleri içinde benzerlik göstermektedir.

Genel site güvenliğini sağlayan dış duvarlar sitenin çevresini sarmakta ve jiletli teller ile güvenlik kuvvetlendirilmektedir. Bu tarz bir güvenlik hem dışardan gelebilecek tehditlere karşı koruma ve denetim sağlamakta hemde içerden dışarıya geçişi mümkün kılmayacak hale getirerek bir disiplin aracı olarak kullanılabilir. Hapishanelerde de aynı durum söz konusudur, Amerika Birleşik Devletleri'nin Hawaii eyaletinde yer alan Oahu Community İslahevi incelendiğinde bu güvenli siteyi dış duvarlarına benzer bir yapı gözlemlenebilmektedir.

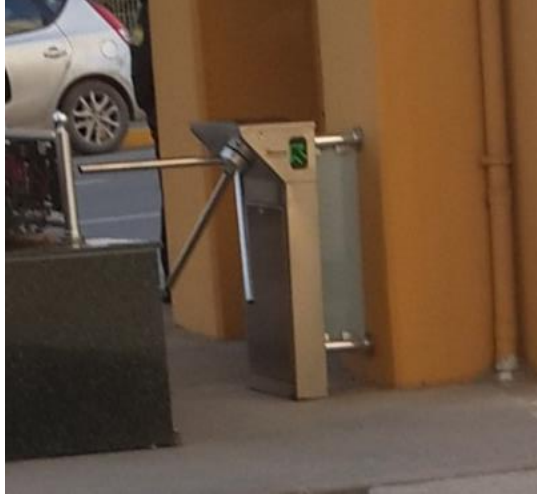
Görsel 3: Site Dış Duvarları ve Jiletli Tel Uygulaması (Yazarın kendi arşivinden)

Görsel 4 : Oahu Community İslahevi (<http> 3).

Gözetim ve denetimle ilgili bir diğer husus ise site giriş kapılarında gözlemlenmektedir, bu girişlerde hem elektronik olarak kartlı geçiş sisteminin vermiş olduğu teknolojik imkanlardan yararlanılmakta hemde kamera sistemi ile giriş çıkışlar kayıt altına alınmaktadır.

Yüksek güvenli bir hapishanede olduğu gibi elektronik sistemlerle hangi aracın ve kişinin günün hangi saatinde siteye giriş çıkış yaptığı denetlenebilmektedir.

Görsel 5 : Site Giriş Kapılarındaki Teknolojik Gözetim ve Denetim Araçları I (Yazarın kendi arşivinden)

Görsel 6 : Site Giriş Kapılarındaki Teknolojik Gözetim ve Denetim Araçları II (Yazarın kendi arşivinden)

Görsel 7 : Site Giriş Kapılarındaki Teknolojik Gözetim ve Denetim Araçları III. (Yazarın kendi arşivinden)

Site ana giriş kapılarına ek olarak her apartman bloğunun giriş kısımlarında hem içerden hemde dışardan olmak üzere kamera sistemleri ile denetlenerek kayıt altına alınmaktadır, ayrıca blok kapı girişlerinde kartlı

sistem okuması ile kapının hangi kart sahibi tarafından günün hangi zamanında açılmış olduğunda denetlenebilmekte ve kontrol edilmektedir. Benzer bir uygulamaya New York Eyati Bayview hapishanesinin blok girişinde de rastlamak mümkündür.

Görsel 8: Site Blok Girişleri Kamera ve Kartlı Kayıt Ve Denetim Sistemleri I (Yazarın kendi arşivinden)

Görsel 9: Site Blok Girişleri Kamera ve Kartlı Kayıt Ve Denetim Sistemleri II (Yazarın kendi arşivinden)

Görsel 10: Site Blok Girişleri Kamera ve Kartlı Kayıt ve Denetim Sistemleri III (http 4).

Site içinde uygulanmakta olan tüm bu sistemlerle yetinilmeyip , farklı bireysel önlemlerin de daire sahipleri tarafından alındığı tespit edilmiştir. Adeta kendi bir hücreye kapatılarak , disipline etme çabasında olan bir mahkum gibi daire girişlerine özel güvenlik alarmı taktiranların durumunda bir hücreye kapatılarak dışarıdan tehir edilmiş bir hükümlüden farklı değildir.

Görsel 11: Daire İçin Özel Alarm Sistemi (Yazarın kendi arşivinden)

Site ve blok giriş kapılarında ki gözetim ve denetim unsurları otoparklarda ve açık alanlarda artarak tekrarlanmakta ve sürekli gözetilerek içeride yaşanan insanların belirli bir disiplin içinde hareket etmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır.

Tüm bu sayılan güvenlik unsurları, sözde dışarıdan site içerisine gelebilecek tehditleri engellemeye yönelik olarak tasarlanmış olsa da, istemsiz olarak site sakinlerini sürekli bir gözetim altında tutmaktadır. Bu kadar yoğun gözetim ve denetim olduğu bir yaşam alanında , insanların kendilerine bir disiplin vermeleride doğal olarak karşılanmaktadır.

Görsel 12 : San Quentin Hapishanesi (http 5)

2. MAHREMİYET ve SOSYAL AĞLAR

İncelenmiş olan site örneğindeki denetim ve gözetim unsurları aynı zamanda kişinin mahremiyet algısını da gözden geçirmesine sebep olabilecek niteliktedir.

Mahremiyet kavramı, temel olarak kişilerin kendi başlarına kalabildikleri, kendi istek ve görüşleri doğrultusunda hareket edebildikleri, diğer kişilerle kuracakları ilişki düzeylerini kendilerinin belirledikleri ve bu ilişki/iletişim düzeyini yine kendilerinin belirledikleri bir alan ve bu alan üzerindeki hakkı tanımlamaktadır (Yüksel, 2003).

Mahremiyet sadece bireysel olarak tanımlanan bir kavram değildir, birden çok kişinin paylaşabildiği bir alan olarak belirlenebilir. Yaşamın ve varoluşun başından beri bu durum bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Net olarak belirli bir kalıba oturtulamayan mahremiyet kavramı, her insan için farklı algılanabileceği gibi, toplumlara, kültürlere ve bölgelere göre değişiklik gösterebilmektedir. Mahremiyet olgusu kişilerin yaşam tarzına , ait oldukları kültürel dokuya, eğitim düzeylerine , sosyal ve ailevi çevrelerine göre farklı şekillerde sergilenebilmektedir (Sayımer, 2008).

Bu yaklaşımla incelendiğinde mahremiyetten yoksun olma duygusu sadece kamera ve diğer sistemlerle izlenen bir kapalı sitede olabileceği gibi dijital ortamlar olan sosyal paylaşım ağlarında da söz konusu olabilmektedir.

Özellikle genç bireylerin sürekli kullandıkları ve vazgeçilemez olarak gördükleri internet ortamı belkide mahremiyet duygusunun en çok köreldiği ortamlardan biri olmuştur. Kamusal alandan kopan ve yalnızlık , boşluk hissine kapılan bireyler, dijital paylaşım sitelerini kendileri için bir kamusal alan olarak tanımlamakta ve her türlü kişisel bilgiyi bu ortamlarda rahatlıkla paylaşabilmektedirler ve bu şekilde bilinçsiz bir gözetim ve denetimin altına girilmektedir.

Özellik 1980 sonrası doğan nesil , literatürde dijital yerliler olarak tanımlanmaktadır. Bu dijital yerliler sosyal medyada gündelik yaşamlarına dair tüm resimleri, kişisel verilerini ve bilgilerini herhangi bir kısıtlamada bulunmadan, serbestçe paylasabilmektedirler. Bu durum mahremiyet derecesinin sorgulanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Yıldız, 2012).

Görsel 13: Dijital Yerliler (http 6)

Sosyal medya olarak adlandırılan sosyal ağ platformları bireylerin her türlü bilgi, görsel ve sesli materyali paylaşabilecekleri dijital bir ortam yaratmaktadır. Bu sanal mekanlarda istenilen uygulama geliştirilebilmekte, kişisel veriler paylaşılabilir ve başkalarının hazırlamış oldukları sayısız uygulamaya erişilebilmektedir (Rayport, 2009).

Kapalı sitelerdeki gözetim den kaçmaya çalışan veya farklı sosyal yaşam alanlarında bir araya gelmekten kaçınan, bu alanlarda kendilerini gözetleniyormuş gibi hisseden, kapalı ve güvenli sitelerin sürekli denetiminden rahatsız olan bireyler, kendilerini sosyal medya aracılığı ile ifade etmeye başlamışlardır. Sosyal medya platformları yüz yüze bir araya gelmekten çekinen kişilerin kendilerini en rahat ve özgür hissettikleri alanlar haline almıştır.

Bu dijital alanların ailevi ilişkilere ve toplumsal dokuya da zarar verdikleri, yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Çeşitli nedenlerden dolayı dış dünyada iletişim kuramayan kişilerin, sanal alanlarda herhangi bir sorumluluk ve kaygı hissetmeden kendilerini diledikleri şekilde ifade edebildikleri alanlar olduğu görülmektedir. Fakat bu dijital dünyada kurmuş oldukları iletişimin boyutlarını sınırlamakta zorluk çektikleri görülmektedir (Sosyal paylaşım siteleri soruşturması, 2011).

Farklı araştırmalar, özellikle sosyal medya ağlarının mahremiyet ve gizlilik kaygısını ortadan kaldırarak, bireylerin özgürce kişisel bilgilerini paylaşabildikleri hatta yaşamları ile ilgili tüm verilerini paylaşabildikleri bir alan haline geldiğini göstermektedir. Facebook ve Twitter gibi platformlar bu ağların öncülerindedir (Yıldız, 2012).

Görsel 14 : Populer Sosyal Ağlar (http 7)

Bahsedilen bu durum bireylerin ve toplumların gözetlenebilir ve hatta kontrol edilebilir bir duruma gelmelerine yol açmıştır. Poster'a göre internet ortamı, adete bir süper panoptikon olarak tanımlanmaktadır. Bu ortamda aynı bir panoptikondaki gibi gözetleyeler, duvarlar, pencereler ve kuleler bulunmamaktadır. Burada gerçekleşen temel fark ise internet kullanıcılarının bu gözetlenmeyi ve denetimin bilincinde olmaları ve bu bilinçle dahi bu ortamları kullanmaya devam etmeleridir (Poster, 2004).

Görsel 15: Panoptikon ve İnternet (http 8)

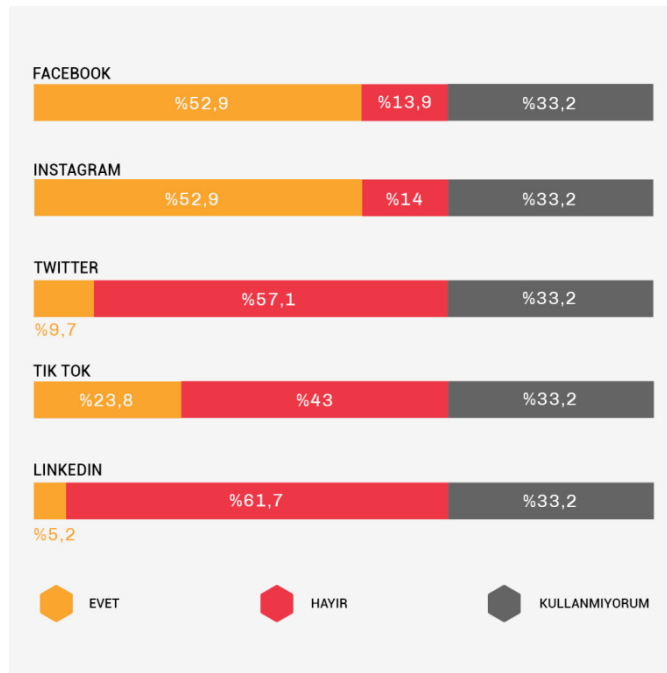
Kapalı siteler ve düşük güvenliki ıslah evleri de bu fikirle uyumaktadır.

Aynı anda farklı mekanlarda bulunmakta olsalar dahi, internet sayesinde kişiler aynı konular üzerinde birleşebilmekte ve bu konular etrafında gelişen davranışlara katkı sağlayabilmektedir. Bu durum sosyal ve kamusal ortamın bir parçası olmayı geliştirse de kamusal alanda sağlanan içeriğin zayıflamasına yol açmaktadır (Yılmaz, 2012).

Özellikle Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım ağları kamusal alanı ve kitlesel iletişimi farklı boyutlara taşımışlardır. Facebook kullanım verileri incelendiğinde bu durumun boyutları açıkça ortaya konmaktadır.

Aralık 2019'da yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'de her üç katılımcıdan ikisinin sosyal medya hesabı olduğu görülmektedir. Sosyal medya kullanıcısı olmayanlar bu araştırmanın %33,2 si kadardır.

Facebook ve Instagram %52,9 oranı ile ilk sıralara yerleşmişlerdir. Bu sosyal medya ağlarını %23 ile Twitter takip etmektedir (http 9).

Görsel 16: Türkiye'de Sosyal Medya Kullanımı (http 9)

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde facebook ve twitter gibi sosyal ağlar özellikle gençler arasında fikirlerini, düşüncelerini, kişisel bilgi ve fotoğraflarını istedikleri biçimde paylaşabildikleri bir ortam haline geldiği görülmüştür. Bu durum Habermas'ın kamusal alan tanımı olan "bireyler özgür bir ortamda tartışabilmeleri halinde kamusal alan oluşur" tanımı doğrultusunda incelendiğinde, internetin ve sosyal ağların günümüzde mahremiyetten yoksunlaşmış bir kamusal alan olarak tanımlanabileceği yorumu ortaya çıkmaktadır.

3. SONUÇ

Kent ve kentli kavramı bir bütün olarak düşünülmesi gereken kavramlardır. Kentler yaşayan organizmalar gibi doğar, büyür ve ölürler. Kentlerde yaşayan insanların farkında olmadan kentle birlikte gelişim göstermeleri doğal bir süreçtir.

Kentlerin gelişimi ile birlikte yerel ve siyasi yönetimler, özellikle kamusal alanlarda, kentliyi disiplin altına sokma çabasında oldukları, Bu disiplinde ancak sıkı bir gözetim ve denetimle sağlanabilmektedir. Kamusal alanlara yerleştirilen kamera sistemleri gibi sistemler kesintisiz bir şekilde halkın her hareketini denetlemekte ve kayıt altına almaktadır.

Gözetim ve denetim unsurları sadece kamusal alanlarla sınırlı kalmayıp kişilerin özel yaşam alanları olan konutlarına, çoğunlukla da kapalı ve güvenli site olarak adlandırılan yerleşim birimlerine kadar girmiştir. Her ne kadar bu sitelerde yaşamak bir tercih meselesi olsa dahi gereksiz ve abartılı gözetim ve denetim, en mahrem alan olarak görülen özel yaşam alanlarına müdahale etmektedir. Mahremiyet olgusu özellikle genç nesil arasında farklı şekillerde yorumlanabilir. Kamusal alanın fiziksel mekândan, internet ortamına yani dijital ortama taşınmış olması, genel mahremiyet anlamını da değiştirmiştir.

Sosyal paylaşım siteleri olan Facebook ve Twitter gibi dijital ortamlar, her türlü kişisel bilgi ve belgenin rahatlıkla paylaşılabilirdiği ortamlar haline almıştır ve dünya çapında büyük bir hızla yayılmıştır. Geçmişte kişilerin bir araya gelerek fikir ve düşüncelerini paylaştığı, tartışmalar yaptığı kahvehane gibi fiziksel mekânlar yerini sosyal ağlara bırakmaktadır.

İstanbul, İzmir, Ankara gibi metropol kentlerde, kişilerin yalnızlaşmaya başlamasıyla birlikte, psikolojik ve sosyal durumlarını paylaşma ihtiyacı hissetmeleri, bu ihtiyaçlarını gidermek için sosyalleşebileceklerini düşündükleri kapalı siteleri veya internet ortamlarını tercih etmelerine neden olmaktadır. Modern birer Panoptikon gibi her hareketinizin birileri tarafından gözetlendiği ve mahremiyet olgusunun neredeyse tamamen ortadan yok olduğu bu alanlar sürekli bir büyüme ve kişileri esir alma durumundadır.

Kentle ilgili tüm bu olgular bir arada düşünüldüğünde, teknolojinin gelişimiyle birlikte hızla değişen ve gelişen kentlerin aslında kent halkı için nasıl vazgeçilmez mekânlar olduğu açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Özgür, E. F. (2006). Sosyal ve mekânsal ayrışma çerçevesinde yeni konutlaşma eğilimleri: Kapalı siteler, İstanbul, Çekmeköy örneği. *Planlama Dergisi*, 4, 79-95.
- Poster, M. (2004). The mode of information and postmodernity. *The information society reader*, 398-410.
- Rayport, J.F. (2009). Social Networks Are the New Web Portals. *Bloomberg Businessweek Online*
- Saymer, İ. (2008). *Sanal ortamda halkla ilişkiler*. Beta Yayıncılık.
- Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi. (2011). Sosyal Paylaşım Siteleri Soruşturması. <https://uhim.org/Uploads/GenelDosya/sosyal-paylasim-siteleri-sorusturmasi-2723-d.pdf> Erişim: 27.03.2023
- Yıldız, A. K. (2012). Sosyal paylaşım sitelerinin dijital yerlilerin bilgi edinme ve mahremiyet anlayışına etkisi. *Bilgi Dünyası*, 13(2), 529-542.
- Yılmaz, A. (2012). Sosyal Medya Kullanımında Güncel Tartışmalar: Üniversite Öğrencileri Örneğinde Mahremiyet-Kamusal Alan İlişkisi. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 3(5), 246-264.
- Yüksel, M. (2003). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(01),181-213.
- (http 1) <http://www.kentplus.com/projelerimiz/kentplus-atasehir/vaziyet-plani> (20.02.2023)
- (http 2) <https://sheriff.ongov.net/correction/history/> (22.03.2023)
- (http 3) <https://www.civilbeat.org/2016/09/residents-try-to-imagine-kalihi-without-its-100-year-old-jail/> (10.04.2023)
- (http 4) <https://www.thenation.com/article/archive/this-building-was-once-a-notorious-womens-prison-now-its-becoming-a-center-for-feminist-organizing/> (10.04.2023)
- (http 5) http://awanbank.blogspot.com.tr/2014_10_01_archive.html (10.04.2023)
- (http 6) <https://hrdergi.com/z-kusagi-uzaktan-calisma>(10.04.2023)
- (http 7) <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/popular-social-media-icons-gm514065450-87912171> (12.04.2023)
- (http 8) <https://medium.com/@xzhan065/power-of-panopticism-in-modern-society-79ea015fab9a> (12.04.2023)
- (http 9) <https://turkiyeraporu.com/arastirma/sosyalmedyakullanimi-1766/> (13.04.2023)